

عزاداری امام حسین (ع) در ایران در گذر تاریخ

حماسه کربلا، بزرگترین واقعه تاریخ است که پس از 1400 سال هنوز هم زنده مانده و پس از چهارده قرن به یاد آن واقعه اشکها ریخته می شود و ناله و فریاد به پا است. مراسم عزاداری امام حسین(ع) نخستین بار در روز یازدهم محرم سال 61 هجری در کنار اجساد مطهر شهیدان توسط اهل بیت علیه السلام برگزار گردید.

خبرگزاری مهر- حماسه کربلا، بزرگترین واقعه تاریخ است که پس از 1400 سال هنوز هم زنده مانده و پس از چهارده قرن به یاد آن واقعه اشکها ریخته می شود و ناله و فریاد به پا است. مراسم عزاداری امام حسین(ع) نخستین بار در روز یازدهم محرم سال 61 هجری در کنار اجساد مطهر شهیدان توسط اهل بیت علیه السلام برگزار گردید.

پس از آن هنگام ورود کاروان اسیران به کوفه، امام زین العابدین(ع) و حضرت زینب(س) و ام کلثوم(س) برای مردم کوفه که برای تماشا آمده بودند، سخنرانی کردند. در پی این سخنرانیها صدای ضجه و گریه از خانه ها و مردم کوفه بلند شد. که به نوعی عزاداری برای شهدا و افشاگری امویان بود.

گرچه عزاداری برای حسین بن علی(ع) و خاندان و یاران او به شکلهای مختلفی در طول تاریخ اسلام برگزار می شد، اما این مراسم، آن هم در حدی گسترده به صورت سازمان یافته و با دستور و حمایت حکومت، از زمان آل بویه در بغداد آغاز گردید.

دسته های عزاداری در شکل جدید، نخستین بار در سال ۳۵۲ به وجود آمدند.

به دستور معزالدوله، در عاشورای سال ۳۵۳ عزای عمومی اعلام شد و از مردم خواسته شد که با پوشیدن جامه سیاه، اندوه خود را نشان دهند. در عاشورای سال ۳۵۲ نیز گریه و ندبه برای امام حسین(ع) و نوحه خوانی و برپایی ماتم برای آن امام برگزار گردید. در این روز با آویختن پارچه های سیاه، اعلام عزا نمودند. در روز عاشورا مردم حتی برخی علمای حنفی مثل خواجه علی غزنوی و امام نجم الدین بلعمانی حنفی، سفینیان را لعن می کردند، دستار از سر باز کرده نوحه میخواندند و خاک بر سر می افشاندند.

در سال ۳۹۸ که روز عاشورا مصادف با عید مهرگان بود، مراسم عید را به تأخیر انداختند.

مورخین به برپائی این مراسم در تمام طول سلطه آل بویه اشاره دارند، اما در همان دوره، با گسترش برگزاری مراسم روز عید غدیر و روز عاشورا و حساسیت اهل سنت و وقوع درگیریهای متعدد، اهالی محله کرخ از برگزاری این مراسم منع شدند. در سال ۳۹۳ هم شیعیان از برگزاری مراسم مذهبی خود منع شدند، هم اهل سنت. هر چه حکومت آل بویه به پایان عمر خود نزدیک می شد و ضعف آن بیش تر می گردید، سلاطین آل بویه می کوشیدند به هر نحو ممکن، برگزاری مراسم عاشورا و عید غدیر را، که خود بانی آن بودند، ملغی کنند. اما پافشاری شیعیان برای برگزاری مراسم عاشورا ادامه یافت.

در سال ۴۰۲ قمری فخرالملک، وزیر سلطان بهاءالدوله برگزاری مراسم عاشورا را آزاد اعلام کرد و برای جلوگیری از وقوع فتنه تدابیری اندیشید، ولی بار دیگر خودش در سال ۴۰۶ قمری برگزاری مراسم عاشورا را منع کند، که اصرار شیعیان به برگزاری آن، باعث نزاع آنها با ساکنان محله باب الشعیر شد و تعداد زیادی در این نزاع کشته شدند.

سلاطین سلجوقی از دوستداران ائمه شیعه بودند. ملکشاه به همراه خواجه نظام در سال ۴۷۹ق به زیارت کاظمین، نجف و کربلا رفت. محمد بن عبدالله بلخی پس از سخنرانی و وعظ برای عالمان، مسئولان و طلاب نظامیه اهل سنت، روضه می خواند و از مظلومیت های اهل بیت پیامبر یاد می کرد. این رسم تا اوایل سلطنت طغرل سلجوقی در بغداد و شهرهای دیگر ایران معمول بوده است. در ابتدای قرن هفتم، چون محمد خوارزمشاه خواست علاء الملک ترمذی از سادات حسینی خراسان به عنوان خلیفه در برابر الناصر عباسی مطرح کند، تا حدود زیادی نفوذ معنوی خلفای عباسی - که حامی مذهب ست بودند - رو به کاهش گذاشت و سرانجام در نیمه دوم قرن هفتم در سال ۶۵۶ق با سقوط بغداد و حاکمیت یافتن ایلخانان در ایران و عراق، مذهب اهل سنت با بحران جدی روبه رو شد.

از این رو فرصت مناسبی برای توسعه تشیع و برگزاری شعائر و مراسم مذهبی آن فراهم گردید و با روی خوش نشان دادن غازان خان به شیعیان و سرانجام با رسمی شدن مذهب تشیع در مدت کوتاهی در زمان "اولجایتو"، مراسم عزاداری عمومیت یافت. مردم هرات پایتخت تیموریان، در نیمه دوم قرن نهم با فرا رسیدن ماه محرم به برگزاری مجالس سوگواری برای امام حسین(ع)

اهتمام می‌ورزیدند و حتی شاهزادگان و امرا نیز به برگزاری مجالس عزا همت می‌گماشتند.

با روی کار آمدن دولت صفویه و در آوردن مملکت به صورت کشوری شیعه و مقتدر، سرودن شعر در مدح و رثای ائمه و شهدای کربلا برای شاعران افتخاری بس بزرگ محسوب می‌شد. و این تأثیری فراوان بر آینده آیین سوگواری محرم گذارد، به گونه‌ای که تظاهرات شکوه‌مند شیعیان در محرم هر سال، در نشر و اشاعه‌ی مذهب تشیع در فلات قاره ایران، مساعدت فراوانی کرد. در این زمان کتاب «روضه الشهداء» به رشته تحریر درآمد و قوه محرکه‌ی آن شد برای پیدایش مراسم محرم که از بطن آن، سبک تازه‌ای از فعالیت به نام روضه خوانی یا قرائت «روضه الشهداء»، به وجود آمد. دو قرن و نیم بعد، این سبک به منزله رشته‌ای در آمد که به وسیله آن، اشعار غنائی و متون و نمایش‌های تعزیه به هم بافته شدند.

در طول دوره صفویه شکل مهم و معروف دیگری از نمایش مذهبی پدید آمد که در ارتباط با واقعه‌ی کربلا و شهادت امام حسین و یارانش بود. غالب این داستان‌ها از کتاب «روضه الشهداء» گرفته می‌شد و از اوایل سده شانزدهم در میان شیعیان به گونه‌ای گسترده انتشار یافت. از این زمان به بعد تکیه‌ها و حسینی‌ها و موقوفات مربوط به عزاداری امام حسین (علیه السلام) در ایران شکل گرفت. دولت مغولان و گورکانیان هند که از دولت صفویه متأثر بودند، مراسم عزاداری امام حسین (ع) را برپا می‌داشتند. گزارشات متعددی از اجتماعات مزبور در دوره صفویه که اکثراً توسط فرستادگان سیاسی اروپا، مبلغان، بازرگانان و سیاحان به ثبت رسیده.

از عزاداری در دوره افشار و زند گزارش‌های مهمی نقل شده است و همین گزارشات، شروع تعزیه خوانی را مربوط به دوره کریم خان میدانند. در عصر قاجار، خون آلود کردن سر و صورت با تیغ و قمه زدن به فرق سر به مراسم سینه زنی اضافه شد.